TRABUCAIRES I LLADRES DE CAMÍ RAL AL COLLSACABRA

El bandolerisme que va proliferar a les primeres dècades del segle XIX a Catalunya fou un mal endèmic de les zones de muntanya, mal comunicades i allunyades dels principals centres de població. El Collsacabra, territori de difícil comunicació amb les planes circumdants, va ser ben propici a l'activitat bandolera.

Il·lustració vuitcentista que representa un grup de trabucaires en el moment d'atracar una diligència.

El cas més conegut és el d'en Ferriol, lladre de camins, present encara avui en dia en la memòria col·lectiva de la gent més gran de la contrada (Grup de Recerca Folklòrica d'Osona, 1984). Segons sembla, va assassinar els masovers de la masia dels Esquellons, avui totalment enrunada. Detingut pel sometent, fou jutjat i esquarterat. Corria l'any 1828. Diferents parts del cos foren penjades al peu dels camins més transitats per a escarment dels bandolers. El cap va romandre en una gàbia de ferro que va ser penjada en un roure prop d'aquesta masia, lloc del seu crim (Banús, 1986; 2003).

El bandolerisme de la dècada de 1840: els trabucaires

Els trabucaires eren bandolers sorgits en acabar la Primera Guerra Carlina (1833-1840), procedents en la seva majoria de l'exèrcit carlí. Es dedicaven fonamentalment a atracar diligències de viatgers, segrestar rics hisendats i assaltar aquelles masies on no trobaven suport per les bones. El nom de trabucaire procedia tant de les armes que solien usar (trabucs), com del record d'algunes companyies carlistes amb aquest nom.

Els trabucaires eren homes durs per suportar la fatiga. Dominaven la geografia del muntanyam com el palmell de la mà. No hi havia cova ni balma que no coneguessin. Es movien fins a trenc d'alba quan la fosca de la nit s'esllanguia, confosos amb el paisatge, protegits amb barretines vermelles enmig de l'espessa boscúria. Duien mocador al coll, manta a l'espatlla, el trabuc a la mà, la canana al maluc i el sarró a l'esquena.

Quan els capturaven vius els executaven públicament perquè se n'assabentés el poble. Quan els capturaven morts, els exposaven a les places majors perquè el poble pogués tocar personalment els cadàvers (Sánchez, 1996). Cal dir, però, que la versió idíl·lica del trabucaire de robar o rec aptar al ric per repartir entre els pobres, ben poc té de real. Prou feina tenien per subsistir a base d'assalts, furts i segrestaments.

Un dels més coneguts i alhora temut fou Ramon Vicens àlies "Felip", el qual va mante-

BAR CAN MIQUEL
ESMORZARS, DINARS I BERENARS
EL REBOST DE LA ISABEL
PA, COQUES I EMBOTITS ARTESANS
CARRER LES FONTS, 4
TEL. 93 856 50 83 08511 TAVERTET

CONSTRUCCIONS TAVERTET, S.L.
Construcció en general
Especialitat en pedra
Venda de cases i terrenys
c. del Mig, 10 — Tel. i Fax 93 856 50 16
08511 TAVERTET

nir una intensa activitat entre els anys 1841 i 1842 a Osona i comarques veïnes.

Felip va perpetrar segrestos, robatoris i assalts a hisendats i persones adinerades. Així, el març de 1842, la seva quadrilla assalta i roba el senyor Ramon Xicoy, propietari i veí de Santa Maria de Besora. A finals de mes, una part de la banda es presenta a Joanetes, on els pagesos ballaven, en ocasió d'una festa local. Durant l'escaramussa i intercanvi de trets entre els trabucaires i un destacament de soldats de Sant Esteve d'en Bas, resultaren morts tres paisans. Un d'ells era de Falgars d'en Bas (Puigdevall, 1992). Aquell 1842, la inseguretat dominava arreu, sobretot en aquells llocs muntanyosos i apartats dels principals nuclis de població, com a les Guilleries. Per a defensar-se de les escomeses dels bandits, els pagesos tenien permís per a usar les armes:

Alcaldía de Vilanova de Sau
Se concede permiso a Joan Bancells, labrador, soltero, propietario, vecino del manso Bancells de esta parroquia, interín i hasta nueva orden puede usar de una escopeta de corto calibre para su defensa y de la propiedad que habita y exterminio de rebeldes y malhechores, quedando responsable de ella con arreglo a las órdenes superiores.

4 de mayo de 1842
Isidre Company, alcalde [1]

Sens dubte, l'acció més agosarada de Felip fou l'assalt a la vila de Ripoll, a principis del mes de juny de 1842. Durant unes hores va ser-ne amo i senyor.

La captura d'aquest conegut trabucaire esdevingué el juliol d'aquell mateix any en un amagatall prop de la coma del Coll, a la parròquia de la Vola (Sant Pere de Torelló). El mateix *Diario de Barcelona*, amb data de 4 de juliol de 1842, així ho reflecteix:

Tres de julio a las 4 de la mañana.
En este momento recibo parte oficial de haberse realizado la captura del cabecilla Felip en la mañana de ayer cerca de la Bola.

Antonio Van Halen

Felip havia buscat refugi en aquest sector de la serra de Curull per a guarir-se d'unes ferides suposadament causades per un tret de trabuc. Les hi curava, de forma clandestina, el metge de Sant Pere de Torelló. De ben segur que algun confident de la zona informà de la presència del capitost en algun lloc indeterminat als voltants de la Vola. Un cop detingut per les forces governamentals, fou traslladat i afusellat a Vic.

La captura i mort de Ramon "Felip" suposà una minva de les partides de facciosos organitzades, almenys per un temps. Es té constància que el dia 4 de juliol comencen a passar pel Grau d'Olot grups reduïts de bandolers que fugen cap a França[2]. Uns dies després de la mort de Felip, el general Martín Zurbano es va traslladar de Girona a Vic. Un cop allí, i després d'haver examinat les causes dels presos, fa afusellar sis presoners, entre ells el metge de Sant Pere de Torelló que assistí el trabucaire malferit. En aquelles mateixes dates, el comandant dels Mossos d'Esquadra informa que ha recorregut els termes de Tavertet, les Preses, els Hostalets d'en Bas, grau d'Olot, Pruit, Sant Joan de Fàbregues, Montdois, Querós, etc., sense cap novetat destacable (Puigdevall, 1992).

Aspecte d'un trabucaire català del segle XIX.

"Mina dels bandolers", a pocs metres de les darreres marrades del Grau d'Olot.
Font: Puigdevall, 1992.

El camí ral de Vic a Olot travessava el Collsacabra i era intensament freqüentat per la gent que es dirigia de la Garrotxa a la Plana de Vic. Aquest trànsit de persones i mercaderies va propiciar, sens dubte, l'aparició d'un bandolerisme que es dedicava als furts i atracaments a viatgers, traginers i d'altres usuaris del camí. Això era especialment palès al grau d'Olot, punt idoni per les emboscades i assalts dels bandolers. Solia ser molt sovint un viarany força perillós. En guerra i en període de postguerra ningú s'hi aventurava; fins a tal punt que quan, en 1840, l'Estat ordenava que se li portessin a les capitals tots els llibres, les pintures i els objectes d'algun valor que s'haguessin recollit en els convents desemparats, a Olot ningú no les va voler pas portar, pels grans perills que significava la circulació per tota llei de camins de ferradura (Noguera, 1964).

No molt lluny de l'antic Hostal del Grau s'hi troba l'anomenada "Mina dels Bandolers", gran esquerda a la roca d'uns 60 metres de llarg que va ser utilitzada d'amagatall pels bandits. Tot i estar destapada, s'hi havia fet una teulada natural de terra, on arrelaven les mates i arbustos, convertint-la en refugi molt segur, a poca distància de les darreres marrades del grau d'Olot.

Les batudes per caçar els malfactors no semblaven pas donar resultat. Per fi, sembla que es va esbrinar que una pastora del mas del Coll, amistançada amb un d'ells, informava als bandits. Agafada aquesta com a sospitosa, la feren cantar, i es descobrí llavors el secret de fer-se sempre fonedissos com per art d'encantament, la qual cosa permeté atrapar-los. Es diu que alguns foren penjats, sense cap mena de judici, d'una de les grans bigues del menjador de l'Hostal del Grau, anomenada des de llavors "la Biga dels Penjats" (Banús, 2003; Parés, 1985).

La complicitat de la gent del propi territori amb els trabucaires era un fet força habitual en aquella època. Així, aquests trobaven refugi i aliment en masies aïllades, o bé disposaven de confidents que els informaven de possibles assalts. L'any 1842, de gran proliferació de les partides de trabucaires, el Boletín Oficial de la Provincia de Gerona publica un ban signat per Tomàs Bruguera, cap polític de la província. Diu així:

El Excm. Sr. D. Martín Zurbano, Comandante general de esta provincia, me acaba de pasar una copia de la circular que con esta fecha dirige á los Gefes de brigada de la división que opera en esta provincia que dice así.

FORMATGERIES ARTESANES DE CANTONIGRÒS
Ctra. de Vic a Olot, Km 24
08569 Cantonigròs
(Osona-Barcelona)
Tel. 93 852 50 06
EL MOLÍ DE L'ALZINA

Restaurant
COLL DE CONDREU
Ctra. Vic-Olot
Tel i Fax 972 44 43 19
17166 SUSQUEDA (Girona)

"Toda persona que siendo detenida por los ladrones pague la cantidad que estos le ecsijan por su rescate, sufrirá pena de muerte. La misma pena se impondrá á cualquiera individuo que, ya sea enviado por los ladrones, ya por los detenidos, pase á pedir de palabra ó por escrito á las familias de estos la cantidad que aquellos ecsijan. Igual pena sufrirán las personas que lleven á los ladrones el todo ó parte del dinero que pidan, ya sea para rescatar algun detenido ó por cualquiera otro motivo. Lo comunico á V. S. para que lo haga á los comandantes de batallón y estos á los de las columnas y destacamentos de la brigada de su mando á fin de que se vigile el cumplimiento de esta determinación.

Lo que estimo oportuno tenga la mayor publicidad para conocimiento y gobierno de los habitantes de esta provincia.

Gerona, 16 de julio de 1842
Tomás Bruguera.[3]

Els anys següents, els trabucaires continuaren actuant per tota la geografia catalana, en especial a les àrees rurals. L'inici de la Segona Guerra Carlina (1846-1849), altrament coneguda com *Guerra dels Matiners*, significà la proliferació de partides armades a favor de la causa carlina. Molts bandolers passaren a formar part d'aquests grups, els quals eren grans coneixedors del territori i operaven seguint la tàctica de guerrilles. Al final, però, i per segon cop, l'exèrcit liberal guanyà la guerra.

Un dels últims trabucaires que actuà a la comarca fou en Pep Bou. Va ser detingut a Gurb i executat a Vic l'any 1852, després d'anys de robatoris, segrestos i assassinats.

Marc Bigas Bau

Bibliografia

BANÚS BLANCH, Miquel. *Collsacabra. Paisatges i llegendes*. Farell Editors. Sant Vicenç de Castellet, 2003.

BANÚS BLANCH, Miquel. "En Ferriols", a *Cingles de Collsacabra 43 (juliol 2003)*. Amics dels Cingles de Collsacabra. Tavertet.

BANÚS BLANCH, Miquel. *Rupit. Pàgines de la seva història*. Editorial Montblanc-Martín. Barcelona, 1986.

Grup de Recerca Folklòrica d'Osona. *El folklore de Rupit i Pruit. II Narracions*. Eumo Editorial. Vic, 1984.

MELCIÓ, Josep M.; PUIGDEVALL, Narcís. *Vells camins i antics hostals de la Garrotxa*. Llibres de Batet. Olot, 2001.

NOGUERA, Antoni. *Collsacabra*. Editorial Selecta. Barcelona, 1964.

PARÉS I GANYET, Quirze. *La despoblació rural i les masies del Collsacabra*. Ed. Dalmau i Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1985.

PUIGDEVALL, Narcís. *Els trabucaires (1840-1846)*. Diputació de Girona. Girona, 1992.

SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferran. *Carlins amb armes en temps de pau (1840-1842)*. Pagès editors. Lleida, 1996.

Notes:

1. Lo Campanar de Sau, número 40 (desembre de 2001)

2. Diario de Barcelona (9 de juliol de 1842)

3. Boletín Oficial de la Provincia de Gerona, número 85 (16 de juliol de 1842)

